

OKSANA GORPYNIUK, VOLODYMYR KOVALENKO,
YURIY PONOMARENKO, VOLODYMYR TIUTIUGIN,
OLENA KHARYTONOVA

Zbieg przestępstw w prawie karnym Ukrainy

The Concurrence of Offences in the Criminal Law of Ukraine

WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Instytucja wielości przestępstw wywołuje ciągle zainteresowanie zarówno wśród teoretyków prawa karnego, jak też wśród przedstawicieli praktyki stosowania prawa. Taka sytuacja jest uwarunkowana wysokim stopniem społecznej szkodliwości powrotności do przestępstwa, zbiegu przestępstw oraz recydywy. Wynika ona także ze złożoności kwalifikacji czynów w przypadku, kiedy jedna osoba popełnia więcej niż jedno przestępstwo. Najbardziej kontrowersyjna w powyższej problematyce wydaje się kwestia rozgraniczenia przestępstw złożonych oraz wielości czynów przestępczych, wyodrębnienie form wielości, kwestia kwalifikacji czynów z uwzględnieniem form wielości. W uchwałach Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy oraz w literaturze prawniczej zaproponowano różne podejścia do kwalifikacji takich przestępstw. Skutkuje to błędami w kwalifikacji przestępstw, naruszaniem praw i wolności jednostki w stadium dochodzenia przedsądowego i sądowego, jak również podczas wymierzania kary. Sytuacja która zaistniała w prawie, nauce i w praktyce świadczy o konieczności podjęcia kompleksowych badań przedmiotowych w tej kwestii, a także o aktualności prawnokarnej problematyki wielości przestępstw.

STAN W ZAKRESIE WIELOŚCI PRZESTĘPSTW W DOKTRYNIE PRAWA KARNEGO UKRAINY

Znaczący wkład w rozwiązanie kwestii wielości przestępstw wnieśli w swoich dziełach następujący ukraińscy uczeni: O.O. Dudorov, I.O. Zinchenko, M.Y. Korzhansky, O.K. Marin, M.I. Melnyk, V.O. Navrotsky, A.A. Stryzhevska, V.I. Tyutyuhin, P.L. Fris, M.I. Khavronyuk i inni. Kwestie powiązane z wielością przestępstw badali także rosyjscy prawnicy, mianowicie: I.B. Agayev, K.O. Borysenko, L.D. Haukhan, P.S. Dagal, Y.A. Krasikov, G.G. Krivolapov, V.P. Malkov, A.M. Yakovlev i inni. W ramach tej tematyki w 2007 roku A.A. Stryzhevska obroniła pracę doktorską na temat „Zbieg przestępstw w prawie karnym Ukrainy”¹, a w 2009 roku T.I. Sozanskyi pracę pt. „Kwalifikacja zbiegu przestępstw”². W 2008 roku została opublikowana monografia *Wielość przestępstw: pojęcia, rodzaje, wymiar kary*³ autorstwa I.O. Zinchenki i V.I. Tyutyuhina. N.I. Ustrycka obroniła w 2011 roku pracę doktorską pt. „Kwalifikacja powrotu do przestępstw”⁴. W 2012 roku T.I. Sozanskyi opublikował na podstawie swego badania dysertacyjnego monografię *Kwalifikacja zbiegu przestępstw*⁵.

Kwestią z zakresu badania wielości, niepowodującą dyskusji, jest pogląd o niecelowości istnienia w prawie karnym Ukrainy pojęcia recydywisty szczególnie niebezpiecznego. Pisali o tym m.in. V.S. Bahatryyeyeva⁶, A.F. Zeliskyy⁷. Ponadto Y.V. Drobot opowiada się za wyeliminowaniem z k.k. Ukrainy znamienia kwalifikującego, jakim jest recydywa⁸. Istnieje jednak także przeciwna opinia, aprobująca celowość istnienia tej instytucji w nowym k.k. Ukrainy⁹.

Do kwestii dyskusyjnych należy też zaliczyć określenie zakresu definicji wielości, mianowicie uzasadnienie jej podziału na powrotność, zbieg i recydy-

¹ Stryzhevska A.A. Sukupnist zlochniv za kryminalnym pravom Ukrainy: avtoref. dys. kand. juryd. nauk: 12.00.08 / Kyjivskyy nacionalnyy un – t im. Tarasa Shevchenka. – K., 2007. S. 20.

² Sozanskyi T.I. Kvalifikaciya sukupnosti zlochniv: avtoref. dys. kand. juryd. nauk 12.00.08 / Lvivskyy derzh. Un-t vnutrishnikh sprav. – L., 2009. S. 20.

³ Zinchenko I.O. *Tyutyuhin V.I. Mnozhynnist zlochniv: poniattia, vydy, pryznachennia pokarannia: monografia / za zah. Red. V.I. Tyutyuhina. – X.: Finn, 2008. S. 336.*

⁴ Ustrytska N.I. Kvalifikaciya povtornosti zlochniv: avtoref. dys. kand. juryd. nauk 12.00.08 / Lvivskyy derzh. Un-t vnutrishnikh sprav. – L., 2011. S. 19.

⁵ Sozanskyi T.I. Kvalifikaciya sukupnosti zlochniv / T.I. Sozanskyi. – Lviv: Lvivskyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav, 2012. S. 240.

⁶ Batyhrareyeva V. Shchodo pidstav formivannia novoho poniattia recydyvu zlochniv // Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy – 2003 – Vyp. 4 (35). S. 194–195.

⁷ Zeliskyy A.F. Ludska diyalnist i kryminalny zakon // Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy – 1995 – Vyp. 3. S. 157.

⁸ Drobotov Yu.V. Retsidiv kak kvalifitsiruyushchiy priznak sostava pryestuplenia // Visnyk Luhanskoho Derzhavnogo unoversytetu vnutrishnikh sprav – 2006 – № 2. S. 49.

⁹ Kosyuta M. Rozdumy pro majbutniy Kryminalnyy kodeks Ukrayiny // pravo Ukrayiny. – 1992 – № 7. S. 29.

wę. W nauce w tej kwestii prezentowanych jest kilka stanowisk. Pierwsze z nich polega na wyodrębnieniu trzech rodzajów wielości przestępstw: powtórności (powrotności), zbiegu i recydywy. Taki podział, jako jeden z pierwszych, zaproponował A.M. Yakovlev¹⁰. To samo stanowisko prezentowali P.S. Dageł¹¹, M.I. Bazhanov¹² i szereg innych autorów. Jednak stanowisko to często było krytykowane ze względu na dokonanie podziału wielości przestępstw jednocześnie według kilku kryteriów, których nie da się zastosować za jednym razem. Dlatego większość uczonych uważa, że wyodrębnienie powtórności, zbiegu i recydywy nie ma znaczenia dla kwalifikacji, a służy jedynie pewnej systematyzacji. Wskazują na to M.I. Bazhanov¹³, V.O. Navrotskyy¹⁴, T.I. Sozanskyy¹⁵, A.A. Stryzhevskaya¹⁶, N.I. Ustrytska¹⁷, S.D. Shapchenko¹⁸.

Drugie stanowisko co do podziału wielości polega na wyodrębnieniu dwóch jej rodzajów, w zależności od wybranego kryterium podziału. Takie podejście w tej kwestii prezentowali Z.A. Krasikov¹⁹ i V.P. Malkov²⁰. Dzielili oni wielość prze-

¹⁰ Yakovlev A.M. *sovokupnost prestuplyeniy po sovyetskomu ugovnomu pravu*. – M.: Gosyurizdat, 1960. S. 119.

¹¹ Dageł P.S. *Mnozhestvyennost pyestupleniy*. – Vladyvostok: DVGU, 1969. S. 3.

¹² Bazhanov M.I. *Mnozhestvyennost pryestupleniy po ugovnomu pravu Ukrainy* – Kharkov: Pravo, 2000. S. 200.

¹³ Bazhanov M.I. *Mnozhestvyennost pryestupleniy po ugovnomu pravu Ukrainy / Nats. Yurid. Akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho, Khrak. tsentr izucheniya organizov. Pryestupnosti*. X: Pravo, 2000. S. 9–11.

¹⁴ Navrotskyy V.O. *Osnovy kryminalno-paravovoyi kvalifikatsiyi*. Navch. Posibnyk – K.: Yurinkom Inter, 2006. S. 331.

¹⁵ Sozanskyy T.I. *Vydy mnozhynnosti zlochyniv // Visnyk Lvivskoho instytutu vnutrishnikh sprav. Materialy naukowo-praktychnozi konferentsiyi „Kryminalnyy kodeks Ukrayiny 2001 r. (problemy, perspektyvy i shlakhy vdoskonalennya kryminalnoho zakonodavstva)” – 2003 – Vyp. 2 (1)*. S. 122–123.

¹⁶ Stryzhevskaya A. *Pytannya spivvidnoshennya ponyattya „mnozhynnist zlochyniv” ta systemnoho utvorennya „povtornist, sukupnist ta retsedyv ylochyniv” v doktryni kryminalnoho prava ta chynnomu Kryminalnomu kodeksi Ukrayiny // problemy derzhavotvorennya i zakhystu prav lyudyny w Ukrayini. Materialy X regionalnoyi naukowo – praktychnoyi konferentsiyi; 5–6 lutoho 2004 r.* – Lviv. Yurydychnyy fakultet Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka, 2004. S. 365.

¹⁷ Ustrytska N.I. *Kvalifikatsiya powtrornosti zlochyniv: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk* : 12.00.08 / Lvivskyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav. – L., 2011. S. 7.

¹⁸ *Kryminalne pravo Ukrayiny. Zahalna chastyna. Pidruchnyk dla studentiv yuryd. Vuziv i fakul'tetiv* // [Kolektyv avt.: Andrusiv H.V., Andrushko P.P., Benkivskyy V.O., Kobzareno P.V., Lykhova S. Ya., Matyshevskyy P.S., Stryzhevskyy A.A., Fesenko Ye.V., Shapchenko S.D., Yatsenko S.S.]; Za red P.S. Matyshevskoho, A.A. Andrushka, S.D. Shapchanka. 2 – he vydannya. – K.: Yurinkom Inter, 1999. S. 281.

¹⁹ Krasnov Yu. A. *Mnozhestvyennost pryestupleniy: (Ponyatiye, vidy, nakazyemost)* – M.: VVYUZI, 1988. S. 95.

²⁰ Malkov V.P. *Sovokupnost pryestupleniy: (Voprosy kvalifikatsiyi i naznacheniya nakazaniya)*. – Kazan: Izd – vo. Kazan. Un – ta, 1974. S. 307.

stępstw według liczby czynów popełnionych przez sprawcę na powtórność oraz idealny zbieg przestępstw. Jednak pojęcie powtórności każdy z nich rozumiał inaczej.

Za przedstawiciela trzeciego stanowiska można uważać G.G. Krivolopova, który jako kryterium podziału wielości przestępstw przyjął wymiar kary za poprzednie przestępstwo. Podzielił on wielość przestępstw na powrót i recydywę²¹. Nie wyodrębnił jako oddzielnej formy wielości zbiegu przestępstw. W ramach powtórności, przy użyciu kryterium charakteru popełnionych przestępstw, wyodrębnił następujące rodzaje: powtórność przestępstw tożsamy, powtórność przestępstw jednorodnych, powtórność przestępstw różnorodnych²².

Żadne z zaproponowanych stanowisk nie uzyskało pełnej aprobaty, czyli nie zostało uznane za odpowiadające wszystkim cechom wielości, zasadom podziału i określające zakres pojęcia. Być może z tego względu ustawodawca też posługuje się odrębnymi pojęciami „powtórność”, „zbieg” i „recydywa”, nie łącząc ich we wspólne pojęcie „wielości przestępstw”, co zmusza do badania cech i zakresu każdego z pojęć osobno.

Sporny pozostaje pogląd o konieczności odrębnej kwalifikacji każdego przestępstwa, będącego elementem powtórności. Zwolennikami odrębnej kwalifikacji są: V.O. Navrotskiy²³, N.I. Ustrytska²⁴ i S.D. Shapchenko²⁵. Stanowisko o absorpcji (pochłanianiu) poprzedniego przestępstwa przez następne prezentują M.I. Bazhanov²⁶, O.O. Dudorov²⁷, M.Y. Korzhanovskiy²⁸, A.M. Rysheiyuk²⁹ i inni. Nerozwiazaną kwestią pozostaje uzasadnienie występowania takiego rodzaju zbiegu, jak idealno-realny. Na przykład T.I. Sozanskiy³⁰ w odróżnieniu od A.A.

²¹ Krivolopov G.G. mnozhestvennost pryestupleniy po sovetkomu ugovnomu pravu i ustanovleniye yeyo priznakov organami vnutrzennykh dzel. – M.: MSSSHM MVD SSSR, 1989. S. 17.

²² Krivolopov G.G. mnozhestvennost pryestupleniy po sovetkomu ugovnomu pravu i ustanovleniye yeyo priznakov organami vnutrzennykh dzel. – M.: MSSSHM MVD SSSR, 1989. S. 19.

²³ Navrotskiy V.O. Osnovy kryminalno-pravovoyi kvalifikatsiyi: Nawch. posibnyk. – K.: Yurinkom Inter, 2006. S. 362.

²⁴ Ustrytska N.I. Pytannya kvalifikatsiyi povtornosti zlochniv u postanovakh Plemumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy // Visnyk Luhanskooho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav omeni E.O. Didorenka. – 2009. № 3. S. 49–50.

²⁵ Naukovo-praktychnyy komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy – 4 –te vyd., pererobl. ta dopovn. / Vidp. Red. S.S. Yatsenko. – K.: A.S.K., 2006. S. 77.

²⁶ Bazhanov M.I. Mnozhestvennost pryestupleniy po ugovnomu pravu Ukrainy / Nats. Yurid. Akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho, Khrak. tsentr izucheniya organizov. pryestupnosti. X.: Pravo, 2000. S. 58.

²⁷ Dudorov O. Kryminalno-pravovi problemy mnozhynnosti zlochniv // visnyk prokuratury – 2010. – № 9 (111). S. 58.

²⁸ Korzhanskiy M.Y. Kryminalne pravo i zakonodavstvo Ukrainy: Chastyna Osoblyva: Kurs lektsiy. – K.: Atika, 2001. S. 333.

²⁹ Naukovo-praktychnyy komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavranuka]. – [7-me vyd., pererobl ta dopovnene.]. – K.: Yurydychna dumka, 2010. S. 111.

³⁰ Sozanskiy T.I. / Kvalifikatsiyi sukupnosti zlochniv / avtoref. Dys... kand. Yuryd. Nauk. 12.00.08 / Lvivskyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav. – L., 2009. S. 14.

Stryzhevskij³¹ neguje istnienie takiego zbiegu. Dyskusyjne jest też zagadnienie konieczności oddzielnej (samodzielnej) kwalifikacji każdego przestępstwa będącego elementem powtórności. Zwolennikami odrębnej kwalifikacji są V.O. Navrotsky³², N.I. Ustrytska³³ i S.D. Shapchenko³⁴. Zwolennikami stanowiska o absorpcji poprzedniego przestępstwa przez następne są M.I. Bazhanov³⁵, O.O. Dudorov³⁶, M.Y. Korzhansky³⁷, A.M. Ryshelyuk³⁸ i inni.

W doktrynie prawa karnego krytykowano poglądy wyrażone w uchwałach plenium Sądu Najwyższego Ukrainy, dotyczące zasad kwalifikacji wielości przestępstw (uchwały: nr 10 z dnia 6 listopada 2009 roku „O praktyce sądowej w sprawach dotyczących przestępstw przeciwko mieniu”; nr 7 z dnia 4 czerwca 2010 „O praktyce stosowania przez sądy przepisów prawa karnego o powtórności, zbiegu i recydywie przestępstw i ich skutkach prawnych”). W większości publikacji wypowiedzany jest pogląd o braku ustawowego uzasadnienia tych uchwał, o czym wspominają chociażby M.I. Bazhanov, O.O. Dudorov, K.P. Zadoya, V.O. Navrotsky, A.A. Stryzhevskaya, S.D. Shapchenko³⁹.

³¹ Stryzhevskaya A.A. Sukupnist zlochyniv za kryminalnym pravom Ukrainy: avtoref. dys. kand. juryd. nauk: 12.00.08 / Kyjivskyy nacionalnyy un – t im. Tarasa Shevchenka. – K., 2007. S. 8.

³² Navrotsky V.O. Osnovy kryminalno-pravovoyi kvalifikatsiyi: Nawch. posibnyk. – K.: Yurinkom Inter, 2006. S. 362.

³³ Ustrytska N.I. Pytannya kvalifikatsiyi povtornosti zlochyniv v postanovach Plemumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy // Visnyk Luhanskooho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka. – 2009. № 3. S. 49–50.

³⁴ Naukovo-praktychnyy komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy – 4-te vyd., pererobl. ta dopovn. / Widp. Red. S.S. Yatsenko. – K.: A.S.K., 2006. S. 77.

³⁵ Bazhanov M.I. Mnozhestvyennost pryestupleniy po ugolovnomu pravu Ukrainy / Nats. Yurid. Akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho, Khrak. tsentr izucheniya organizov. Pryestupnosti. X: Pravo, 2000. S. 58.

³⁶ Dudorov O. Kryminalno-pravovi problemy mnozhynnosti zlochyniv // visnyk prokuratury – 2010. – № 9 (111). S. 58.

³⁷ Korzhansky M.Y. Kryminalne pravo i zakonodavstvo Ukrainy: Chastyna Osoblyva: Kurs lektsiy. – K.: Atika, 2001. S. 333.

³⁸ Naukovo-praktychnyy komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavranyuka]. – [7-me vyd., pererobl. ta dopovnene.]. – K.: Yurydychna dumka, 2010. S. 111.

³⁹ Bazhanov M.I. Mnozhestvyennost pryestupleniy po ugolovnomu pravu Ukrainy / Nats. Yurid. Akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho, Khrak. tsentr izucheniya organizov. Pryestupnosti. X: Pravo, 2000. S. 45, 103; Dudorov O. Kryminalno-pravovi problemy mnozhynnosti zlochyniv // visnyk prokuratury – 2010. – № 9 (111). S. 56; Zadoya K.P. Problemy superechnosti (neuzhodzhennosti) polozhen postanov Plenumu verkhovnoho sudu Ukrainy shchodo kvalifikatsiyi okremykh proyaviv mnozhynnosti zlochyniv // Sudova apelatsiya. – 2010. – № 4 (21). S. 72–77; Navrotsky V.O. Superechnosti kryminalnoho zakonodavstva ta yikh vykorystannya v advokatskiy diyalnosti // Advokat. – 2003. – № 4. S. 3; Stryzhevskaya A.A. Deyaki pytannya povtornosti, sukupnosti ta retsedyyu zlochyniv za Kryminalnym kodeksom Ukrainy 2001 r. // Naukovo-praktychni komentari – 2002. – № 3. S. 115; Shapchenko S.D. Pryntsyp verkhovenstva prava i kryminalnyy kodeks Ukrainy 2001 roku: deyaki teoretychni, zakonodavchi ta pravozastosovchi problemy // Zakonodavstvo Ukrainy: naukovo-praktychni komentari – 2002 – № 5. S. 89–90.

REGULACJA NORMATYWNA POWTÓRNOŚCI, ZBIEGU I RECYDYWY W UKRAIŃSKIM PRAWIE KARNYM

Regulacja normatywna instytucji wielości przestępstw po raz pierwszy uzyskała ustawowe określenie w kodeksie karnym Ukrainy w 2001 roku. W poprzednio obowiązującym prawie (w kodeksach karnych Ukrainy [USRR] z lat: 1922, 1927, 1960) kategorii „wielości” nie tylko nie używano, ale nie było nawet podstaw prawnych pozwalających na określenie rodzajów wielości i ich skutków prawnych. Tylko drogą systemowej wykładni całego szeregu różnych przepisów obowiązujących wcześniej kodeksów, odkodowywano normy dotyczące znaczenia pojedynczych rodzajów wielości przestępstw.

W wyniku reformy ukraińskiego prawa karnego na początku XXI wieku, której skutkiem było uchwalenie kodeksu karnego Ukrainy w 2001 roku, instytucja wielości przestępstw po raz pierwszy zyskała podstawę prawną. W obowiązującym kodeksie karnym Ukrainy z 2001 roku nie ma określenia samego pojęcia „wielości przestępstw”, jednak instytucja ta zyskała podstawę prawną. Na chwilę obecną składa się z wielu norm. Jedne z nich zawarte są w paragrafie VII części ogólnej k.k. (art. 32–35) pt. „Powtórność, zbieg i recydywa przestępstw” i wchodzi w skład samego pojęcia przestępstwa. Pozostałe normy umiejscowiono w paragrafie XI części ogólnej kodeksu Karnego (art. 70–72). Regulują one w szczególności wymiar kary za poszczególne rodzaje wielości przestępstw i należą do przepisów z zakresu wymiaru kary. Oprócz tego w części szczególnej kodeksu karnego istnieje szereg norm określających odpowiedzialność za popełnienie poszczególnych przestępstw w warunkach jednego z rodzajów wielości (na przykład powtórności bądź recydywy), które także należą do tej instytucji.

Chociaż obowiązujący kodeks karny nie zawiera samego pojęcia wielości przestępstw, jego analiza prowadzi do ustalenia zakresu pojęcia wielości przestępstw jako popełnienia przez jedną osobę (samodzielnie lub we współdziałaniu) dwu lub więcej czynów przestępczych, z których każdy jest określony w części szczególnej kodeksu karnego jako samodzielny typ pod warunkiem, że żaden z tych czynów nie stracił znaczenia karnoprawnego i nie ma przeszkód prawnych do wymierzenia kary. W takim ujęciu zostają odzwierciedlone ilościowe i jakościowe cechy wielości przestępstw, wynikające z przepisów obowiązującego kodeksu karnego Ukrainy.

Cechą ilościową jest to, że sprawca (samodzielnie lub we współdziałaniu) popełnia nie mniej niż dwa przestępstwa. Mogą one być dokonane i niedokonane (przygotowanie i usiłowanie przestępstwa); sprawca może je popełnić samodzielnie lub we wspólnym działaniu etc. Sprawca może popełnić dwa lub więcej przestępstw poprzez popełnienie kolejnych zachowań w różnym czasie (ile czynów, tyle przestępstw), a może przez jedno zachowanie popełnić dwa lub więcej samodzielnych przestępstw (jeden czyn – kilka przestępstw). Jeśli chodzi o przestęp-

stwa popełnione przez kilka zachowań podjętych w różnym czasie, możliwe są różne sytuacje. Sprawca może popełniać kolejne przestępstwa przed wymierzeniem kary, chociażby za jedno z nich, lub popełnić nowe przestępstwo po wymierzeniu kary za poprzednie, podczas odbycia kary lub po odbyciu kary, ale przed zatarciem lub umorzeniem kary za poprzednie przestępstwo.

Do cech jakościowych należą:

– obecność w każdym z przestępstw samodzielnego zespołu znamion ustawowych. Mogą to być dowolne połączenia poszczególnych przestępstw: prostych ze złożonymi, trwałych z ciągłymi lub złożonymi etc. Przestępstwa te ze względu na przedmiot ochrony mogą być tożsame, jednorodne lub różnorodne. Mogą być przewidziane przez różne artykuły części szczególnej kodeksu karnego, różne części jednego artykułu, nawet przez jeden i ten sam artykuł części szczególnej k.k. pod warunkiem, że każdy z nich posiada odrębnie określone znamiona ustawowe czynności sprawczej;

– wszystkie przestępstwa popełnione przez sprawcę powinny być istotne pod względem prawnym, czyli powstałe w ich wyniku stosunki karno-prawne nie powinny być jeszcze umorzone: żaden z tych czynów nie uległ dekryminalizacji (art. 5 k.k.) i nie upłynął termin przedawnienia karalności żadnego z nich (art. 49 k.k.); sprawca nie podlega uwolnieniu od odpowiedzialności karnej w związku z czynnym żalem (art. 45 k.k.), w wyniku pogodzenia się sprawcy z poszkodowanym (art. 46 k.k.), oddania sprawcy pod nadzór (art. 47 k.k.), w związku ze zmianą okoliczności (art. 48 k.k.), a także wtedy, gdy kara za poprzednie przestępstwo, popełnione przez tę osobę, nie uległa zatarciu lub umorzeniu (artykuły 89–91 k.k.);

– brak przeszkód procesowych do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej za te czyny. Takimi przeszkodami między innymi mogą być: brak oświadczenia pokrzywdzonego w tych przypadkach, gdy postępowanie karne może być wszczęte jedynie na podstawie takiego oświadczenia (art. 477 kodeksu postępowania karnego); brak zgody Rady Najwyższej Ukrainy na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sędziego lub deputowanego ludowego Ukrainy (art. 482 k.p.k.); brak zgody obcego kraju, który wydał Ukrainie sprawcę, na pociągnięcie tej osoby do odpowiedzialności karnej za poszczególne przestępstwa popełnione poza granicami Ukrainy, niemożność uwzględnienia na Ukrainie orzeczenia sądu kraju obcego itp.

Te ogólne cechy wielości dotyczą każdego z jej rodzajów. W paragrafie VII części ogólnej k.k. Ukrainy ustawodawca określa jako rodzaje wielości powtórność, zbieg i recydywę przestępstw.

POWTÓRNOŚĆ PRZESTĘPSTW

Ustęp 1 art. 32 k.k. Ukrainy stanowi, że za powtórność przestępstw uważa się popełnienie dwu lub więcej przestępstw określonych w tym samym artykule

lub ustępie artykułu części szczególnej tego kodeksu. W ustępie 3 tego samego artykułu za powtórność przestępstw uznano też popełnienie dwóch lub więcej przestępstw określonych przez różne artykuły tego kodeksu, jeśli o tym wprost stanowi część szczególna k.k. W związku z tym powtórność przestępstw charakteryzuje się następującymi cechami ilościowymi i jakościowymi.

1. Cecha ilościowa – sprawca popełnia dwa lub więcej samodzielnych przestępstw, przy tym wszystkie przestępstwa, które składają się na powtórność, są popełniane w różnym czasie i przedzielone pewnym odstępem czasowym.

2. Cechy jakościowe:

a) przestępstwa wchodzące w skład powtórności co do zasady powinny być określone przez ten sam artykuł lub ustęp artykułu części szczególnej k.k., czyli powinny być tożsame pod względem prawnym, posiadać jednakowe znamiona ustawowe (art. 32 ust. 1 k.k.). Wyjątkowo, w przypadkach przewidzianych wprost w części szczególnej k.k., za powtórność można uznać popełnienie dwóch lub więcej przestępstw określonych przez różne artykuły tego kodeksu, czyli przestępstw jednorodnych (art. 32 ust. 3 k.k.). Prawo karne nie określa pojęcia przestępstwa jednorodnego. W różnych okresach rozwoju nauki prawa karnego było ono różnie traktowane. S.V. Poznyshev swego czasu napisał, że „pod pojęciem przestępstwa jednorodnego należy rozumieć zamach na taki sam przedmiot, który to zamach charakteryzuje się takim samym rodzajem oddziaływania na przedmiot”⁴⁰. A.N. Traynin podkreślał, że za jednorodne uważa się przestępstwo, w którym przedmiotem zamachu jest jedna, ta sama grupa naruszanych interesów⁴¹. Potem zaś G.T. Tkesheliadze stwierdził, że dla uznania przestępstw za jednorodne potrzebne jest podobieństwo ich przedmiotów, winy i motywów⁴². Niemniej we współczesnej ukraińskiej nauce prawa karnego dominuje pogląd, że przestępstwami jednorodnymi są te, które godzą w jednakowy lub podobny przedmiot, popełnione w jednej formie winy (oba popełniono umyślnie lub nieumyślnie)⁴³.

Przyjęcie konstrukcji powrotności przestępstw jednorodnych powoduje, że ustawodawca podejmuje różne działania w zakresie techniki legislacyjnej. Na przykład w odniesieniu do przestępstw przeciwko mieniu, w zakresie kradzieży, pojęcie powrotności wprowadzane jest w adnotacji do art. 185 k.k., odnośnie do zaboru pojazdu – w adnotacji do art. 289 k.k. Niektóre przepisy części szczególnej k.k. mają charakter odsyłający. Powtórność określono w nich poprzez wymienienie

⁴⁰ Patrz: Poznyshev S.V. Uchebnik ugolovnoho prava: Obszczaya chast. Ocherk osnovnykh naczal obszczey i osobiennoy czasti ugolovnoho prava. T. 1. – M.: Jurid. Izd-wo narkomjusta, 1923. S. 273.

⁴¹ Patrz: Traynin A.N. Ugolovniye pravo. Obshchaya chast. – M.: Izd – vo 1-go MGU, 1929. S. 285.

⁴² Patrz: Tkesheliadze G.T. Otvyetstvyennost pri sovokupnosti pryestupleniy po sovyetskomy ugolovnomu pravu. – Autoref. dys. ... kand. jurid. nauk. – Tbilisi, 1961. S. 11.

⁴³ Patrz: Zinchenko I.O., Tyutyuhin V. I. Mnozhyhnyist zlochyniv: poniattia, vydy, pryznachennia pokarannia: monografia / za zah. Red. V.I. Tyutyuhina. – X.: Finn, 2008. S. 100.

przepisów k.k. przewidujących przestępstwa jednorodne, np. ust. 2 art. 152 k.k., ust. 2 art. 153 k.k., ust. 2 art. 307–310, ust. 2 art. 313–314 k.k. i wiele innych. Są też przypadki, gdy ustawodawca ogranicza możliwy krąg powtarzalnych czynów jednorodnych przez wyeliminowanie z niego poszczególnych przestępstw. Tak właśnie ukształtowano pojęcie powrotu do umyślnego zabójstwa w pkt 13 ust. 2 art. 115 k.k., w którym mowa jest o morderstwie popełnionym przez sprawcę, który wcześniej popełnił zabójstwo umyślne, z wyjątkiem zabójstwa określonego w art. 116–118 kodeksu. Każdy przypadek powtórności przestępstw jednorodnych obligatoryjnie powinien być przewidziany w części szczególnej k.k. (ust. 3 art. 32 k.k.);

b) powrotność występuje bez względu na to, czy sprawca został ukarany za wcześniej popełnione przestępstwo. Ta cecha powtórności wynika wprost z ustawy. W przepisach części szczególnej k.k., w których przewidziana jest powtórność (na przykład ust. 2 art. 185, ust. 2 art. 205 k.k., ust. 2 art. 306, ust. 2 art. 368 k.k.), wskazuje się na popełnienie przestępstwa powtórnie, bez żadnych ograniczeń. Powyższe uzasadnia wyodrębnienie dwóch rodzajów powtórności, a mianowicie: 1) powtórność przestępstw niepowiązaną ze skazaniem osoby za wcześniej popełnione przestępstwo, 2) powtórność przestępstw powiązaną ze skazaniem osoby za wcześniej popełnione przestępstwo. Jak słusznie zaznaczył M.I. Bazhanow, „należy pamiętać, że we wszystkich przypadkach, gdy prawo, czyli k.k., stosuje w dyspozycji odpowiedniego artykułu pojęcie «powtórność», obejmuje ono obydwie wyżej wymienione jej rodzaje”⁴⁴. Na przykład w ust. 2 art. 289 k.k. określono odpowiedzialność za zabór pojazdu, popełniony powtórnie. Przepis ten obejmuje zarówno przypadki zaboru pojazdu przez osobę, która wcześniej nie odbywała kary, jak też przypadki, gdy osoba ta już była skazana za to samo przestępstwo i odbywała za nie karę;

c) przynajmniej w dwóch przestępstwach mających tworzyć powtórność ma być zachowane karno-prawne znaczenie. Powtórność, zarówno powiązana, jak i niepowiązana ze skazaniem za wcześniej popełnione przestępstwo, jest wykluczona, jeśli przynajmniej w odniesieniu do jednego z przestępstw: 1) przestępczość czynu i wina zostaje zniesiona przez nową ustawę (art. 5 k.k.); 2) sprawca został uwolniony od odpowiedzialności karnej zgodnie z przepisami określonymi w ustawie (art. 45–49, 106 k.k.). Uwolnienie takie może nastąpić też na podstawie przepisów części szczególnej k.k., gdy w stosunku do sprawcy zastosowano tak zwane specjalne rodzaje zwolnienia od odpowiedzialności karnej (na przykład ust. 3 art. 175, ust. 4 art. 212, ust. 3 art. 263, ust. 4 art. 307, ust. 3 art. 369 i inne.); 3) powtórność, związana ze skazaniem, nie zachodzi, jeśli kara za wcześniej popełnione przestępstwo uległa zatarciu lub umorzeniu (art. 89, 91, 108 k.k.). Wykluczona jest też w przypadkach, gdy sprawca został: skazany bez wymierzenia kary (ust. 4 art. 74 k.k.); zwolniony od kary w związku z upływem terminu przedawnienia

⁴⁴ Patrz: Bazhanov M.I. Powtornist zlochyniv jak vyd mnozhynnosti zlochyniv: Konspekt lekciji – X: Ukr. Yuryd. akad., 1993. S. 6–7; Bazhanov M.I. Mnozhestvyennost pryestupleniy po uogolnovomu pravu Ukrainy / X: Pravo, 2000. S. 52.

(art. 80, 106 k.k.); zwolniony od kary z zastosowaniem środków przymusowych o charakterze wychowawczym (art. 105 k.k.); rehabilitowany, czyli uznany za osobę niesprawiedliwie represjonowaną w trybie sądowym lub pozasądowym i przywrócony do wszystkich praw. We wszystkich wskazanych sytuacjach popełnione przestępstwo uznaje się za „znikome w sensie prawnym”, innymi słowy, ulega zapomnieniu i nie może być uwzględniane przy przyjmowaniu powtórności.

Powtórność należy odróżniać od zbliżonych do niej pojęć, zwłaszcza od bardzo podobnego do niej na pierwszy rzut oka przestępstwa ciągłego. W ust. 2 art. 32 k.k. wskazano, że nie stanowi powtórności przestępstwo ciągłe składające się z dwóch lub więcej tożsamych czynów przestępczych popełnionych w różnym czasie, połączonych jednym zamiarem przestępczym. Podobieństwo przestępstwa ciągłego do powtórności przestępstw tożsamych warunkują dwie cechy: a) ono także składa się z szeregu tożsamych zachowań (o jednakowych znamionach ustawowych) i b) między tymi czynami istnieje określony odstęp czasowy. Jednak pomiędzy powtórnością a przestępstwem ciągłym istnieją istotne rozbieżności. Przy przestępstwie ciągłym sprawca ma jeden zamiar przestępczy, obejmujący z góry ustalony cel ogólny i jedną umyślność, która łączy wszystkie tożsame czyny popełnione przez niego. Przy ponownym popełnieniu przestępstw tożsamych każde z nich ma swoją stronę podmiotową i umyślność, powstającą za każdym razem samodzielnie (z góry) przed popełnieniem każdego pojedynczego przestępstwa.

ZBIEG PRZESTĘPSTW

Zgodnie z ust. 1 art. 33 k.k. za zbieg przestępstw uznaje się popełnienie przez sprawcę dwóch lub więcej przestępstw określonych w różnych artykułach lub w różnych częściach jednego artykułu części szczególnej k.k., jeżeli za żadne z nich sprawca nie został skazany. Nie uwzględnia się przestępstw, w przypadku których sprawca został uwolniony od odpowiedzialności karnej zgodnie z przepisami prawa.

Określenie zbiegu przestępstw, przytoczone w ust. 1 art. 33 k.k., pozwala wyodrębnić jego następujące cechy:

1. Cecha ilościowa – sprawca samodzielnie lub we współdziałaniu popełnia dwa lub więcej samodzielnych przestępstw.

2. Cechy jakościowe:

a) każde z przestępstw wchodzących w skład zbiegu mają odrębny zestaw ustawowych znamion określonych w części szczególnej k.k. Mogą to być jakiegokolwiek połączenia przestępstw pojedynczych – prostego z prostym/jednoczynowym z jednoczynowym (na przykład kradzież i zgwałcenie); prostego/jednoczynowego ze złożonym albo dwóch złożonych (na przykład przestępstwa trwałego i złożonego); dokonanego i niedokonanego, a także przestępstw popełnionych przez osobę we współdziałaniu lub jednoosobowo;

b) przestępstwa tworzące zbieg z reguły są różnorodne. Niemiej w pojedynczych przypadkach mogą być one jednorodne, a nawet identyczne. W teorii prawa karnego kwestia charakteru zbiegu przestępstw nie jest jednoznacznie traktowana. O.M. Yakovlev na przykład uważa, że odmienność zbiegu przestępstw od pozostałych rodzajów wielości czynów przestępczych polega właśnie na tym, iż zbieg tworzą nie jakiegokolwiek przestępstwa, ale tylko przestępstwa różnorodne. Za takie przestępstwa uznawano czyny mające różne przedmioty czynności wykonawczej albo popełnione w różnych formach winy⁴⁵. T.E. Kareyev i Y.M. Yushkov natomiast dopuszczali istnienie zbiegu różnorodnych i jednorodnych przestępstw⁴⁶, a A.S. Nikoforov i V.P. Malkov także prawnie tożsamych czynów⁴⁷. T.I. Sozanskyi zaznacza, że realny zbieg przestępstw mogą tworzyć różnorodne, jednorodne i nawet tożsame przestępstwa i że realny zbieg tworzą jakiegokolwiek przestępstwa, między popełnieniem których istnieje odstęp czasowy, a powtórność przestępstw należy postrzegać jako część realnego zbiegu przestępstw⁴⁸.

Naszym zdaniem zbieg zwykle tworzą różnorodne przestępstwa. Niemniej formalnie może on także występować przy popełnieniu przestępstw jednorodnych, o ile w przepisach części szczególnej k.k. nie określono innych zasad kwalifikacji takich przestępstw (np. wskazana jako wyjątek powtórność przestępstw jednorodnych).

Różnorodne i jednorodne przestępstwa określono w różnych artykułach lub w różnych ustępach jednego artykułu części szczególnej k.k. i dlatego przy zbiegu przestępstw każdy z popełnionych czynów podlega odrębnej kwalifikacji z innego artykułu (ustępu artykułu k.k.). Przepisy te wskazuje ust. 2 art. 33 k.k.

W obowiązującym k.k. przestępstwa jednorodne i różnorodne przewidziano co do zasady w konkretnych artykułach części szczególnej k.k., ale w niektórych przypadkach różne ustępy tego samego artykułu także mogą przewidywać odpowiedzialność za różne przestępstwa. Do takich przepisów należy ust. 1 art. 371 k.k., w którym ustala się odpowiedzialność za nielegalne zatrzymanie lub doprowadzenie, i ust. 2 tego artykułu, który przewiduje skazanie za świadomie nielegalny areszt lub utrzymywanie pod strażą. Ustęp 1 art. 357 k.k. typizuje kradzież dokumentów oficjalnych lub prywatnych, stempli, a ustęp 3 tego artykułu – nielegalne przywłaszczenie w jakikolwiek sposób dowodu lub innego ważnego doku-

⁴⁵ Patrz: Yakovlev A.M. *sovokupnost pryestupleniy po sovyetskomu ugovornomu pravu.* – M.: Gosyurizdat, 1960. S. 131.

⁴⁶ Patrz: Karayev T.E. *Povtornot pryestupleniy.* – M.: Yurid. lit., 1983. S. 28; Yushkov Yu.N. *Mnozhestvennost prestupleniykh dyeyaniy (voprosy kvalifikatsii pryestupleniy i naznacheniya nakazaniya)* – Avtoref. dys. ... kand. yurid. ... nauk – Sverdlovsk, 1974. S. 12.

⁴⁷ Patrz: Nikoforov A.S. *sovokupnost pryestupleniy* – M.: Yurid. Lit, 1965. S. 15; Malkov V.P. *Sovokupnost pryestupleniy (voprosy kvalifikatsii pryestupleniy i naznacheniya nakazaniya).* – Kazan: Izd-vo kazansk. un-ta, 1974. S. 116.

⁴⁸ Patrz: Sozanskyi T.I. */Kwalifikaciya sukupnosti zloczyniv: monografiya/* Sozanskyi T.I. – Lviv: Lvivskyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav, 2012. S. 163.

mentu tożsamości. W tych i innych podobnych przypadkach wymienione ustępy artykułów k.k. zawierają różne znamiona ustawowe i przewidują różne sankcje. Dlatego przy popełnieniu takich przestępstw występuje zbieg przestępstw określonych przez różne ustępy tego samego artykułu k.k. Pogląd ten znajduje akceptację praktyki sądowej. W uchwale Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy z dnia 24 października 2003 roku nr 7 „O praktyce sądowego wymiaru kary” zajęto wprost stanowisko (p. 20), iż przewidziane ustawą zasady wymiaru kary odnoszące się do zbiegu przestępstw należy stosować zarówno w przypadkach odrębnej kwalifikacji przestępstwa wypełniającego znamiona zawarte w różnych artykułach, jak też w różnych ustępach jednego artykułu, które określają samodzielny typ czynu i przewidują samodzielne sankcje.

Wyjątkowo zbieg przestępstw mogą tworzyć przestępstwa tożsame, których popełnienie stanowi cechą jakościową innego rodzaju wielości – powtórności, na przykład przestępstwo dokonane i przygotowanie lub usiłowanie tego samego przestępstwa (tożsamego), jak też udział w takim przestępstwie⁴⁹. Mówiąc inaczej, rodzaj wielości, będący ze swej natury powtórnością, uzyskuje ocenę prawną (kwalifikację) właściwą dla innego rodzaju wielości – zbiegu przestępstw. Ze względu na swoiste połączenie dwóch różnych rodzajów wielości, takie przypadki w teorii prawa karnego nazywano „powtórnością – zbiegiem”⁵⁰;

c) za każde z przestępstw tworzących zbieg, sprawca jeszcze nie został skazany. Jest to konstytutywna cecha zbiegu przestępstw. Pojęcia skazanego nie wyjaśnia się na gruncie prawa karnego materialnego. Jest to termin z zakresu prawa karnego procesowego. Zgodnie z ust. 2 art. 43 k.p.k. Ukrainy za skazanego w postępowaniu karnym jest uznawany oskarżony, wobec którego wyrok sądu wszedł w życie. Wskazana cecha zbiegu oznacza więc, że wszystkie przestępstwa zostały popełnione przez oskarżonego jeszcze przed wejściem w życie wyroku sądu za chociażby jedno z nich.

⁴⁹ Należy zaznaczyć, że w niektórych przypadkach zbieg przestępstw może tworzyć kilka przestępstw tożsamych, określonych nie tylko w jednym artykule części szczególnej k.k., ale nawet w jednym ustępie tego artykułu. Chodzi tu o sytuację przewidzianą w ust. 4 art. 70 k.k., gdy po wydaniu wyroku za jedno z przestępstw okazuje się, że sprawca przed wydaniem tego wyroku popełnił jeszcze jedno lub więcej przestępstw, za które nie był skazany. Nie można wykluczyć, że właśnie w tych przypadkach wszystkie popełnione przez osobę przestępstwa, mogą być określone w jednym i tym samym ustępie tego samego artykułu k.k.

⁵⁰ Patrz na przykład: Zelinskiy A.F. Kwalifikaciya povtornykh prestupleniy. Ucheb. Posobiye. – Volgograd: Izd-vo SSSH MVD SSSR, 1976. S 39; Zinchenko I.O. Vydy mnozhynnosti zlochynov: kryminalno-pravovyy zmist i spivvisdnoshennya: Naukovyy narys / za nauk. red. prof. V.I. Tyutyuhina – X.: Yurayt, 2012. S. 23; Stryzhevska A.A. Sukupnist zlochyniv za kryminalnym pravom Ukrainy: monogr. – Odesa: Feniks, 2011. S. 62.

RECYDYWA PRZESTĘPSTW

Zgodnie z art. 34 k.k. za recydywę przestępstw uważa się popełnienie przestępstwa umyślnego przez sprawcę, który odbył karę za przestępstwo umyślne. Ustawowe określenie recydywy po raz pierwszy pojawiło się w naszym prawie karnym dopiero w 2001 roku (k.k. Ukrainy z 1960 roku posługiwał się pojęciem szczególnie niebezpiecznego recydywisty, ale nie znał legalnego określenia recydywy). Podsumowało to w pewien sposób dyskusję toczącą się w nauce. Wiadomo przecież, że w literaturze prawniczej pojęcia recydywy używano z reguły w dwóch znaczeniach: jako recydywy faktycznej, która oznacza jakiegokolwiek powtórne popełnienie dwóch lub więcej przestępstw przez jedną osobę (przez grupę osób)⁵¹ i jako recydywy legalnej, która występuje wówczas, gdy sprawca, którego kara za wcześniej popełnione przestępstwo umyślne nie uległa zatarciu lub umorzeniu, popełnia następne przestępstwo umyślne⁵². Art. 34 k.k. odzwierciedla naukową koncepcję legalnej recydywy przestępstw. Zapoznamy się z jej cechami.

1. Cecha ilościowa polega na tym, że sprawca popełnia dwa lub więcej przestępstw, z których każde jest określone w k.k. jako samodzielny typ, posiadający własne znamiona ustawowe. Ta cecha recydywy jest analogiczna do cech ilościowych innych rodzajów wielości: zbiegu i powtórności. W przypadku popełnienia jednym czynem dwóch lub więcej przestępstw (przy idealnym zbiegu) recydywa nie powstaje z powodu braku jej pozostałych cech.

2. Jakościowe cechy recydywy polegają na tym, że:

a) na recydywę mogą się składać tylko przestępstwa umyślne, przy czym rodzaj popełnionych przestępstw nie ma znaczenia. Mogą one być różnorodne, jednorodne i tożsame. W uchwale Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy z dnia 24 października 2003 roku „O praktyce sądowego wymiaru kary” całkiem słusznie stwierdzono (p. 7), że dla rozwiązania kwestii istnienia recydywy przestępstw nie ma także znaczenia, czy było ono dokonaniem przestępstwem umyślnym, za które sprawca został skazany na podstawie ostatniego zapadłego wyroku lub był karany wcześniej, a także czy był sprawcą lub współsprawcą tych przestępstw;

⁵¹ Patrz na przykład: Panko K.A. Voprosy obshchey teoriiy retsidiva v sovetskom ugolovnom pravie. – Voronyezh. Izd-vo VGU, 1988. S. 67–68. Recydywę faktyczną niekiedy określa się mianem recydywy kryminologicznej. Patrz: Yakovlev A.M. Borba s retsidivnoy prestupnostyu – M.: Nauka, 1964. S. 8, 34; Krivochenko L.N. Borba s retsidivom po sovyetskomu ugolovnomu pravu: Tekst lektsii. – X.: Yurid. In-t, 1973. S. 6.

⁵² Patrz: Yakovlev A. M. Sovokupnost prestupleniy – M.: Gosyurizdat, 1960. S. 36; Bazhanov M.I. Mnozhestvennost pryestupleniy po ugolovnomu pravu Ukrainy. X: Pravo, 2000. S. 66 i inne. Zwolennikiem zbyt szerokiego pojmowania recydywy był też A.F. Zelinsky, który uważał, że recydywa oznacza powtórzenie przestępstwa nie tylko wtedy, gdy nowe przestępstwo zostało popełnione przez sprawcę po, ale też przed wejściem w życie wyroku sądu i nawet po podjęciu wobec sprawcy środków oddziaływania administracyjnego lub społecznego za czyny określone w prawie karnym. Patrz: Zelinsky A.F. Retsidiv prestupleniy (struktura, svyzi, prognozirovaniye). – X.: Vyshcha shkola, 1980. S. 6–11.

b) popełnianie przestępstw kolejno i z zachowaniem odstępu czasowego. To oznacza, że przestępstwa składające się na recydywę zawsze da się wyodrębnić od siebie nawzajem ze względu na określony odstęp czasowy, który może być zarówno dosyć długi (tak zwana recydywa oddalona czasowo), jak też krótki. Niemniej następne przestępstwo sprawca popełnia po skazaniu za poprzednie przestępstwo.

Przez skazanie rozumie się wejście w życie wyroku sądu. Dopiero od chwili wejścia w życie orzeczenia sądu, popełnienie nowego przestępstwa umyślnego można uważać za recydywę. Przy czym sam fakt odbycia kary nie ma znaczenia dla możliwości przyjęcia recydywy, bo jeśli sprawca już został osądzony, uzyskał negatywną opinię ze strony państwa, wymierzono mu karę i po tym znów popełnił przestępstwo umyślne, świadczy to o jego zwiększonej szkodliwości społecznej i powoduje recydywę przestępstw.

Omówione wyżej cechy recydywy pozwalają stwierdzić, że treść tego pojęcia jest węższa od treści pojęcia „zbiegu przestępstw”. Zgodnie z uchwałą Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy z dnia 24 października 2003 roku „O praktyce sądowego wymiaru kary” (p. 25), na podstawie regulacji dotyczących łączenia kar (art. 71 k.k.) karę wymierza się, gdy skazany przed pełnym odbyciem kary głównej lub dodatkowej popełnił kolejne przestępstwo, a także gdy nowe przestępstwo zostało popełnione po ogłoszeniu wyroku, ale przed jego wejściem w życie. Łączenie kar obejmuje nie tylko przypadki recydywy, ale też popełnienie każdego przestępstwa umyślnego lub nieumyślnego po ogłoszeniu wyroku, ale przed jego wejściem w życie, czyli przy braku karalności sprawcy za poprzednie przestępstwo;

c) dla przyjęcia recydywy wobec sprawcy, który popełnił nowe przestępstwo umyślne, konieczne jest skazanie za poprzednie przestępstwo umyślne, które nie uległo zatarciu lub umorzeniu. W uchwale Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy z dnia 26 grudnia 2003 roku „O praktyce stosowania przez sądy Ukrainy przepisów o zatarciu i umorzeniu skazania” stwierdza się (p. 1), że ukaranie jest stanem prawnym osoby, powstającym w związku z pociągnięciem jej do odpowiedzialności karnej i na podstawie określonych w ustawodawstwie warunków pociąga za sobą powstanie dla niej pewnych skutków negatywnych. Takie pojmowanie kary podziela też przeważająca większość specjalistów – przedstawiciele nauki⁵³. Zgodnie z ust. 1 art. 88 k.k. sprawcę uznaje się za skazanego z chwilą wejścia w życie wyroku skazującego i przed zatarciem lub umorzeniem kary.

Za osoby niekarane uznawane są w pierwszej kolejności osoby, wobec których kara uległa zatarciu lub umorzeniu w określonym prawem trybie (artykuły 89–91, 108 k.k.). Do niekaranych należą też osoby, które skazano bez wymierzenia kary (ust. 4 art. 74, ust. 3 art. 88 k.k.), które uwolniono od kary zgodnie

⁵³ Dokładniej o pojęciu, istocie, cechach i skutkach prawnych skazania patrz: Holina V.V. Sudymist. – X.: Kharkiv yurydychnyy, 2006. S. 8–76.

z artykułami 80, 105, 106 k.k., które odbyły karę za czyny, których przestępczość i karalność zostały uchylone przez prawo (ust. 3 art. 88 k.k.), które zostały zrehabilitowane, czyli uznane za represjonowane niesprawiedliwie w trybie sądowym lub pozasądowym i przywrócone do wszystkich praw (ust. 4 art. 88 k.k.).

W przypadku recydywy nowe przestępstwo umyślne sprawca może popełnić podczas: odbywania kary głównej lub dodatkowej, wymierzonej wyrokiem sądu; biegu terminów wyznaczonych dla skasowania kary (art. 89, 108 k.k.); okresu próby przy zastosowaniu instytucji zawieszenia kary (art. 75, 79, 104 k.k.); nieodbytej części kary przy przedterminowym zwolnieniu warunkowym (art. 81, 107 k.k.); odbywania łagodniejszej kary, stosowanej w razie zamiany nieodbytej części kary na karę łagodniejszą (art. 82, 85, 86 k.k.); biegu terminu zwolnienia od kary (art. 83 k.k.).

Jeśli skazanie za poprzednie przestępstwo uległo zatarciu (art. 91 k.k.) lub skazanie zostało umorzone (art. 89 k.k.), nie dochodzi do recydywy przestępstw, ponieważ zatarcie kary anuluje fakt poprzedniego skazania i, zdaniem M.I. Bazhanova i V.V. Stashysa, w takim razie „poprzednie skazanie uważa się za znikome pod względem prawnym”⁵⁴. Zgodnie z art. 34 k.k. Ukrainy recydywy nie powoduje też skazanie za nieumyślne popełnienie przestępstwa jakiegokolwiek stopnia surowości.

ANALIZA STANU PRAKTYKI STOSOWANIA PRAWA W ZAKRESIE WIELOŚCI PRZESTĘPSTW

Praktyka sądów Ukrainy w zakresie stosowania uregulowań dotyczących instytucji wielości przestępstw jest nader obszerna. Jej kwintesencją stała się uchwała Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy nr 7 z dnia 4 czerwca 2010 roku „O praktyce stosowania przez sądy prawa karnego dotyczącego powtórności, zbiegu i recydywy przestępstw oraz ich skutków prawnych”, w której na podstawie syntezy poglądów praktyki skonstatowano, że sądy na Ukrainie generalnie prawidłowo stosują przepisy 32–35 k.k. Ukrainy przy kwalifikacji przestępstw, wymierzaniu kary, zwolnieniu od odpowiedzialności i od skazania. Jednocześnie na podstawie analizy praktyki sądowej Sąd Najwyższy Ukrainy ustalił, że poszczególne sądy popełniają błędy przy stosowaniu tych przepisów k.k., różnie określają ich relację względem siebie i innych przepisów k.k. W celu ujednoczenia praktyki stosowania prawa w tym zakresie przy rozpatrywaniu spraw karnych Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy wydało sądom odpowiednie pouczenia.

W jednostkowych wypadkach organy ścigania karnego albo sądy dostrzegały wielość przestępstw w tych sytuacjach, gdy tylko jeden z popełnionych przez sprawcę czynów stanowił przestępstwo, a inny nie wypełniał ustawowych

⁵⁴ Patrz: Bazhanov M.I., Stashis V.V. *Novoye v ugolovnom zakonodatelstvye*. – M.: Yurid. lit., 1970. S. 66.

znamion albo chociaż wypełniał je, to przestępstwo już straciło znaczenie karnoprawne. Tak np. P., będąc niepoczytalnym, pozbawił życia dwie osoby i zostały wobec niego podjęte działania przymusowe w postaci umieszczenia go w szpitalu psychiatrycznym o zastrzonym rygorze. Po wyzdrowieniu i odwołaniu stosowanych wobec niego działań przymusowych o charakterze medycznym, P. znowu pozbawił życia innego człowieka. Zgodnie z wnioskiem ekspertyzy sądowo-psychiatrycznej P. podczas popełniania ostatniego przestępstwa nie miał żadnego przewlekłego schorzenia psychicznego lub czasowego zakłócenia czynności psychicznej, które pozbawiałyby go możliwości uświadomienia sobie swoich czynów i kierowania nimi, czyli był poczytalny. Pomimo tego, że oskarżyciel wnosił o zakwalifikowanie przestępstwa jako zabójstwa popełnionego powtórnie (p. 13 ust. 2 art. 115 k.k. Ukrainy), sąd prawidłowo zakwalifikował czyn z ust. 1 art. 115 k.k. Ukrainy⁵⁵, ponieważ w danym przypadku wielość przestępstw nie wystąpiła, gdyż pierwszy popełniony czyn nie był przestępstwem.

W innym zaś przypadku wyrokiem Słowińskiego Miejskiego Sądu Rejonowego obwodu donieckiego z dnia 18 kwietnia 2005 roku S. został skazany na podstawie ust. 2 art. 185 k.k. za to, że w dniu 25 sierpnia 2004 roku powtórnie dokonał kradzieży. Sąd kasacyjny, rozpoznając ponownie sprawę, ustalił, że okoliczność powtórności została przypisana S. dlatego, że jego poprzednie skazanie nie zostało zatarte. Rzeczywiście S. wcześniej był skazany, jednak w dniu 25 sierpnia 2004 roku jego skazanie uległo już zatarciu, czyli poprzednie przestępstwo straciło znaczenie karnoprawne. W związku z tym z kwalifikacji czynu S. usunięto cechę powtórności, o której mowa w ust. 2 i przyjęto kwalifikację z ust. 1 art. 185 k.k. Ukrainy⁵⁶.

W celu uniknięcia podobnych problemów Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy poucza sądy o tym, że „nie tworzy powtórności wcześniej popełnione przestępstwo, za które sprawca został zwolniony od odpowiedzialności karnej zgodnie z zasadami prawa, został skazany bez wymierzenia kary lub ze zwolnieniem od kary, a także przestępstwo, za które skazanie uległo zatarciu” (ustęp 3 pkt 3 uchwały z dnia 4 czerwca 2010 roku), że „nie może być elementem zbiegu przestępstwo, za które sprawca został zwolniony od odpowiedzialności karnej zgodnie z przepisami prawa” (ustęp 3 pkt 8), że „przy rozstrzygnięciu kwestii istnienia recydywy przestępstw [...] sąd musi ustalić, czy prawo nie uchyla przestępczości i karalności poprzedniego czynu, czy nie uległo zatarciu skazanie za to przestępstwo” (pkt 17).

Właściwa kwalifikacja wielości przestępstw stanowi istotny problem w praktyce sądowej. Jeżeli błędy przy ustalaniu istnienia zbiegu czy recydywy zdarzają się dosyć rzadko i najczęściej są spowodowane nieprawidłowym zastosowaniem

⁵⁵ Patrz: kryminalne sudochynstvo w Ukraini: Sudova praktyka. Zloczyny proty zhyttia osoby (wbywstva): Ofic. vyd. / Werch. Sud Ukrainy. – K.: Vyd. Dim „In Yure”, 2007. S. 443–447.

⁵⁶ Patrz: Sudova praktyka u kryminalnykh spravakh // Kkryminalne sudochynstvo. – 2006. – Vyp. 1–2. S. 109–111.

innych instytucji prawa karnego, to nieprawidłowości w ustalaniu powtórności przestępstw stanowią zjawisko dosyć rozpowszechnione. Trudność ta wynika z tego, że w odróżnieniu od pozostałych rodzajów wielości, wszystkie przestępstwa, popełnione powtórnie, zgodnie z tradycją ukraińskiej praktyki sądowej, co do zasady podlegają kwalifikacji jeden raz. Plenum Sądu Najwyższego wydało sądom następujące zalecenie: „Jeśli przestępstwa, tworzące powtórność, wypełniają te same znamiona ustawowe (na przykład trzy kradzieże, połączone z włamaniem do mieszkania, pięć rozbojów popełnionych przez zorganizowaną grupę etc.), ich kwalifikacji dokonuje się na podstawie jednego artykułu lub ustępu artykułu części szczególnej k.k. W takich przypadkach fakt wielokrotnego popełnienia przestępstw powinien być wskazany w materiałach dochodzeniowych, dotyczących oskarżenia sprawcy jako znamiona kwalifikujące odpowiednich przestępstw” (ustęp 2 pkt 7 uchwały z dnia 4 czerwca 2010 roku). W takich wypadkach sądy często dokonują odrębnej kwalifikacji każdego przestępstwa składającego się na powtórność.

Tak na przykład Jampolski Sąd Rejonowy obwodu winnickiego wyrokiem z dnia 22 marca 2010 roku skazał B. za popełnienie dwóch przestępstw, kwalifikując każde z ust. 1 art. 162 k.k. B. uznano za winnego tego, że w nocy z 23 na 24 listopada 2008 roku wyłamał zamek w drzwiach wejściowych i bezprawnie dostał się najpierw do budynku Ja., później do domu D., naruszając nietykalność ich własności. Po analizie materiałów, kolegium sędziów Izby Sądowej ds. karnych Sądu Najwyższego Ukrainy doszło do wniosku, że działania B. nieprawidłowo zostały kwalifikowane z ust. 1 art. 162 dwukrotnie – oddzielnie za każdy przypadek włamania. W tym przypadku sąd, po ustaleniu, że B. popełnił przestępstwa tożsame, powinien zakwalifikować jego zachowanie na podstawie ust. 1 art. 162 k.k., uwzględniając obydwa fakty włamania do mieszkania, a nie traktując każdy z nich odrębnie. Z tego względu popełnione przez B. przestępstwa, z których każde sąd zakwalifikował oddzielnie na podstawie ust. 1 art. 162 k.k., należy kwalifikować na podstawie jednej normy prawa karnego – ust. 1 art. 162 k.k.⁵⁷

Jednocześnie praktyka sądowa wypracowała cały szereg wyjątków od głównej zasady powtórności przestępstw; wyjątków, które pozwalają każde z przestępstw składających się na powtórność kwalifikować samodzielnie. Uogólniając te wyjątki, Plenum Sądu Najwyższego określiło je niezbyt precyzyjnie jako zbieg przestępstw. Trafniejsza, naszym zdaniem, byłaby dla takich sytuacji nazwa powtórności przestępstw, podlegających kwalifikacji zgodnie z zasadami zbiegu przestępstw. Do sytuacji tych należą do nich między innymi:

- powtórność przestępstw jednorodnych;
- powtórność przestępstw tożsamych, powiązana ze skazaniem za wcześniej popełnione przestępstwo;

⁵⁷ Ukhvala kolegiyi suddiv Sudovoyi palaty Ukrainy v kryminalnykh spravakh Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 21 hrudnya 2010 r. // Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrayiny. – 2011. – № 5. S. 14–15.

– powtórność przestępstw tożsamych, z których część oprócz wypełnienia podstawowego zestawu znamion ma jeszcze znamiona kwalifikujące, a inne ich nie mają (na przykład kradzież bez znamion kwalifikujących i kradzież powiązana z przedostaniem się do mieszkania);

– powtórność przestępstw tożsamych, w przypadku gdy za przestępstwo późniejsze zgodnie z nową redakcją części szczególnej zaostrożono odpowiedzialność karną;

– powtórność przestępstw tożsamych, popełnionych w różnych stadiach, w tym w różnych rodzajach usiłowania przestępstwa (jedno – dokonane, inne – niedokonane);

– powtórność przestępstw tożsamych, które sprawca popełnił w różnych rolach (jako sprawca, organizator, podżegacz czy pomocnik).

Dosyć często w praktyce sądowej powstaje kwestia kwalifikacji tzw. idealnego zbiegu przestępstw oraz jego odróżnienia od pojedynczego przestępstwa złożonego. Przykładem tego może być skazanie wyrokiem Teodozyjskiego Sądu Miejskiego Republiki Autonomicznej Krym P. i Sz. za chuligaństwo, popełnione przez grupę osób (ust. 2 art. 296 k.k. Ukrainy). Sprawcy ci jednocześnie umyślnie wyrządzili pokrzywdzonemu Cz. szkodę w postaci uszkodzenia ciała o średnim stopniu ciężkości. Rozpoznając tę sprawę w trybie kasacyjnym Sąd Najwyższy ustalił, że redakcja art. 296 k.k. Ukrainy „nie zawiera wśród znamion kwalifikujących chuligaństwo wyrządzenia poszkodowanemu szkody w postaci ciężkich lub średnich uszkodzeń ciała, czyli zbieg tych przestępstw nie zawiera się zgodnie z ustawą w jednym typie i w takich przypadkach pojedynczego przestępstwa złożonego nie ma. Dlatego, gdy podczas zachowań chuligańskich sprawca umyślnie dokonał innego przestępstwa, które ze względu na swoje cechy i stopień ciężkości w sposób istotny różni się od chuligaństwa, mianowicie: umyślne wyrządzenie pokrzywdzonemu uszkodzeń ciała o średniej ciężkości, które nie stanowią zagrożenia dla życia, ale powodują trwały uszczerbek na zdrowiu, czyny takie należy kwalifikować zgodnie z odpowiednim ustępem art. 122 k.k. Ukrainy w zbiegu z chuligaństwem, ponieważ czyny takie nie są objęte przez żaden ustęp art. 296 k.k. Ukrainy”⁵⁸.

Celem uniknięcia podobnych problemów Plenum Sądu Najwyższego poucza sądy, że „Gdy do znamion ustawowych przestępstwa należy czyn, którego fragmenty w połączeniu z odpowiednimi okolicznościami wypełniają znamiona ustawowe innego przestępstwa, to takie fragmenty powinny z reguły być odrębnie kwalifikowane. Jako zbieg przestępstw należy kwalifikować następujące czyny przestępcze: wykorzystanie świadomie podrobionego dokumentu albo przywłaszczenie uprawnień służbowych lub tytułu funkcjonariusza publicznego przy oszustwie, a także umyślne psucie, uszkodzenie czy utajnienie dokumentów oficjalnych w celu ukrycia przestępstwa etc. Jednocześnie niektóre podobne

⁵⁸ Patrz: Sudova praktyka Verkhovnoho sudu Ukrainy u kryminalnykh spravakh: Ofits.vyd / Verkhovnoho sudu Ukrainy – K: Koncern „In Yure”, 2007. S. 298–300.

czynny ustawodawca uwzględnia w dyspozycji odpowiedniego artykułu (ustępu artykułu) części szczególnej k.k. W takich przypadkach czynów tych nie należy oddzielnie kwalifikować (na przykład groźbę zabójstwa przy dokonaniu zgwałcenia lub rozboju obejmują odpowiednie ustępy artykułów 152 i 187 k.k.)” (pkt 10 uchwały z dnia 4 czerwca 2010 roku).

PROBLEMY ORAZ MOŻLIWOŚCI ICH ROZWIĄZANIA

Fakt, że instytucja wielości przestępstw dopiero niedawno została wprowadzona do systemu prawa karnego Ukrainy, nie przekreśla możliwości jej dalszego rozwoju. Analiza dogmatyczna obowiązujących przepisów prawnych, badanie praktyki ich stosowania przez sądy, a także uogólnienie wniosków postulowanych w literaturze naukowej tworzy podstawy wyodrębnienia następujących możliwości udoskonalania instytucji wielości przestępstw.

Przy ustalaniu istnienia recydywy *de lege ferenda* nie należy uwzględniać skazania za przestępstwa popełnione przez sprawcę przed 18 rokiem życia, niezależnie od tego, w jakim wieku (przed czy po 18 roku życia) doszło do skazania za te przestępstwa. Uzasadnia się to, po pierwsze, ogólną tendencją do stworzenia w k.k. szczególnych, łagodniejszych zasad wymiaru kary wobec nieletnich przestępców (rozdział XV części ogólnej k.k.). Po drugie, należy uwzględniać również tendencje rozwojowe prawa karnego w ogólności. Dlatego, pomimo że w k.k. USRR z 1960 roku nie było określenia recydywy, przy uznaniu sprawcy za szczególnie niebezpiecznego recydywistę (zgodnie z art. 26 tego k.k.) nie uwzględniano skazań przed 18 rokiem życia. Zwraca się tu również uwagę na ustawowe rozwiązanie tej kwestii w innych krajach. Na przykład pkt. b) 4 art. 18 k.k. Federacji Rosyjskiej stanowi, że przy ustalaniu recydywy przestępstw nie uwzględnia się skazania za przestępstwa popełnione przed 18 rokiem życia. Otóż naszym zdaniem należy rozważyć kwestię stosownego doprecyzowania ustawowych cech recydywy poprzez uzupełnienie art. 34 k.k. o ustęp 2, w którym trzeba zawrzeć klauzulę o wyłączeniu z podstawy recydywy skazania za przestępstwo umyślne, popełnione przez sprawcę w wieku nieletnim.

W najnowszej literaturze prawa karnego często wspomina się o tym, że do rodzajów wielości przestępstw należy także łączenie kar. V.P. Malkov na przykład uważa, że uznanie łączenia kar za oddzielny rodzaj wielości jest całkiem uzasadnione, ponieważ pojęcie zbiegu przestępstw i recydywy przestępstw nie obejmuje wszystkich możliwych wariantów popełnienia dwóch lub więcej przestępstw przez jedną osobę⁵⁹.

⁵⁹ Patrz: Encyklopediya ugolovnoho prava. T.Z. Ponyatiye prestupleniya. – SPb.: Izdvo professora Malinina, 2005. S. 494; Chyernova T., Malkov V. Naznacheniye nakazaniya po sovokupnosti progovorov // Rossiyskaya yusticiya. – 1999. – № 10. S. 46–48.

Jeżeli skazany za nieumyślne przestępstwo po zapadnięciu wyroku, ale przed pełnym odbyciem kary, popełnił kolejne nieumyślne lub umyślne przestępstwo, różne od pierwszego, sytuacja ta powinna być traktowana jako łączenie kar, ale nie jest ona ani powtórnością, ani zbiegiem, ani recydywą przestępstw. Jednak określanie takich przypadków mianem „zbiegu przestępstw” wywołuje pewne wątpliwości, gdyż narusza logiczne zasady podziału pojęć. Zanika wówczas jedyna przesłanka klasyfikacji wielości, wypacza się jej specyfikę. Z uwagi na powyższe uważamy, że łączenia kar nie da się uznać za rodzaj wielości, chociaż kwestia ta niewątpliwie wymaga dalszej dyskusji naukowej.

Szczegółnej regulacji prawnej podlega też kwestia przyjęcia istnienia powtórności lub recydywy przestępstw, za które sprawca został skazany wyrokiem państwa obcego. Pomimo tego, że zgodnie z ust. 2 art. 9 k.k. „recydywa przestępstw, nieodbyta kara lub inne skutki prawne orzeczenia sądu państwa obcego uwzględnia się przy kwalifikacji nowego przestępstwa, wymiarze kary, uwolnieniu od odpowiedzialności karnej lub kary”, to wiążą nas również zobowiązania międzynarodowe, które są w tej materii odmienne. Na przykład przy ratyfikacji protokołu do konwencji o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych z dnia 22 stycznia 1993 roku (ustawa Ukrainy z dnia 3 marca 1998 roku) Ukraina nie zobowiązała się do uznawania i uwzględniania wyroków sądów państw – stron przy ustalaniu faktu popełnienia przestępstwa powtórnie. Wymieniona konwencja dotyczy jedynie wyroków sądów krajów dawnego ZSRR i państw członkowskich WNP. W tym samym czasie, przy ratyfikacji konwencji europejskiej o międzynarodowym uznawaniu wyroków karnych z 1970 roku (ustawa Ukrainy z dnia 26 września 2002 roku), żadnych podobnych zastrzeżeń nie dokonano i zgodnie z art. 56 tej konwencji sądy Ukrainy mogą uwzględniać poprzednie „europejskie rozstrzygnięcia sądowe w sprawach karnych”, w tym też – dla ustalania powtórności albo recydywy przestępstw. Uważa się, iż stanowisko państw w tych kwestiach powinno być konsekwentne i jednolite.

Ostatnio szczególnie aktualne stają się kwestie zgodności poszczególnych rozwiązań instytucji wielości przestępstw z zasadą *ne bis in idem*⁶⁰. Między innymi do Sądu Konstytucyjnego Ukrainy wpłynął wniosek o stwierdzenie zgodności z Konstytucją Ukrainy (konstytucyjności) poszczególnych przepisów kodeksu karnego o wykroczeniach administracyjnych z dnia 7 grudnia 1984 roku 8073-X, kodeksu karnego Ukrainy z dnia 5 kwietnia 2001 roku nr 2341-III oraz ustawy Ukrainy „O zwalczaniu korupcji” z dnia 5 października 1995 roku nr 356/95-BP w zakresie niemożności dwukrotnego pociągania do odpowiedzialności karnej tego samego rodzaju za jedno i to samo przestępstwo. Autorzy wniosku twierdzili, że w tych artykułach części szczególnej k.k., w których przewidziano odpowiedzialność za po-

⁶⁰ Zinchenko I. O. Vidy mnozhynnosti zlochyniv: kryminalno-pravovyy zmist i spivvidnoshennya: naukovyy narys / za nauk. red. V.I. Tyutyuhina. – Kh.: Yurayt, 2012. S. 33.

pełnienie określonego przestępstwa „powtórnie” „przez sprawcę, który poprzednio popełnił określone przestępstwo (przestępstwa)” lub przez „osobę, wcześniej karaną”, chodzi o uwzględnienie faktu popełnienia wcześniej przez sprawcę przestępstwa. Autorzy wniosku uznali to za powtórne pociągnięcie do odpowiedzialności za jeden i ten sam czyn, co narusza przepisy ustępu 1 art. 61 Konstytucji Ukrainy.

Naszym zdaniem powyższe przepisy nie naruszają zasady *ne bis in idem*, ponieważ są one używane przez ustawodawcę w dwóch podstawowych znaczeniach: na określenie sytuacji, gdy jedna osoba podlega odpowiedzialności karnej od razu za dwa lub więcej przestępstw oraz aby zmodyfikować odpowiedzialność karną sprawcy, który popełnił przestępstwo po raz drugi (lub po raz trzeci itp.). W tym ostatnim przypadku znaczenie karno-prawne ma nie fakt popełnienia poprzedniego czynu jako takiego, lecz fakt, że u tego samego sprawcy, który już popełnił przestępstwo za jakiś czas zrodzi się zamiar popełnienia nowego przestępstwa i sprawca zamiar ten realizuje. Przy formułowaniu przesłanki odpowiedzialności „osoby wcześniej karanej” dochodzi do tego jeszcze fakt popełnienia nowego przestępstwa w trakcie okresu skazania za poprzednie. Nie chodzi tu o ukształtowanie tej samej przesłanki odpowiedzialności karnej powtórnie, ale o nowy fakt popełnienia przez tę samą osobę (karaną lub niekaraną) nowego przestępstwa, któremu ustawodawca nadaje znaczenie okoliczności, przy zaistnieniu której sprawcy temu może być wymierzona surowsza kara.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonych rozważań można dokonać następującego podsumowania. Oceniając stan badań nad instytucją wielości przestępstw, należy zaznaczyć, że co do zasady dyskusje toczono wokół kwalifikacji wielości pojedynczych przestępstw i jedynie w niewielkim zakresie odnosiły się do zagadnień teoretycznych w zakresie tej problematyki (zwłaszcza kwestia klasyfikacji wielości przestępstw, wyodrębnienia takiego rodzaju zbiegu jak „idealnie – realny” etc.). Pomimo tego, że pojęcia „powtórność”, „zbieg”, „recydywa” już od dawna są używane w nauce prawa karnego i poświęcono im wiele uwagi, ich unormowanie w obowiązującym k.k. Ukrainy pozostawia nieco do życzenia. Brak zgodności między normami określającymi te pojęcia rodzi pytania, na które brak jednoznacznych odpowiedzi. Chodzi tu przede wszystkim o karnoprawną ocenę popełnienia przez sprawcę kilku czynów, z których każdy wypełnia znamiona samodzielnych typów przestępstw.

Analiza praktyki sądowej świadczy o tym, że poszczególne sądy popełniają błędy w stosowaniu przepisów k.k. Ukrainy w zakresie wielości przestępstw. Do najbardziej rozpowszechnionych należą: brak spójności norm określających rodzaje wielości; uwzględnianie wielości przestępstw w sytuacjach, w których jedno z nich już straciło znaczenie karnoprawne; nieprawidłowa kwalifikacja powtórności przestępstw.

Prawidłowy kierunek udoskonalania instytucji wielości zaznacza się w postulowaniu wprowadzenia przepisów o niecelowości uwzględnienia kary za przestępstwa popełnione przez sprawcę przed 18 rokiem życia, niezależnie od tego, w jakim wieku (przed czy po 18 roku życia) miało miejsce skazanie, kwestia wyodrębnienia takiego rodzaju wielości, jak łączenie kar, problem uwzględnienia przy ustalaniu powtórności, czy recydywy tych przestępstw, za które sprawca został skazany na mocy wyroku sądu państwa obcego.

SUMMARY

When assessing the state of studies on the institution of concurrence of offences it needs to be stressed that generally there have been discussions concerning the qualification of concurrence of single offences and only a small part of them refers to the theoretical arguments in the discussed field (especially the problem of the qualification of the concurrence of offences, the distinguishing of types of concurrence as “ideal – real” etc.). Although the terms “repeated offence”, “concurrence”, “recidivism” have long been used in the criminal law jurisprudence and have attracted sufficient level of scholarly attention, their representation in the binding Criminal Code of Ukraine is far from perfect.

The lack of compatibility between the norms defining the above mentioned terms results in many questions which cannot be unequivocally answered, mostly referring to the criminal law evaluation of a few acts committed by one person, when each of these acts has the features of a separate type of offence. The analysis of court practice demonstrates that individual courts make mistakes in the application of the Criminal Code of Ukraine as far as the concurrence of offences is concerned. Some of the most prevalent of these are: improper correlation of norms referring to different types of concurrence; accepting multiplicity of offences in cases where one of the acts has lost its criminal relevance; improper qualification of repeated offences. At the same time it seems that the institution of the concurrence of offences can be improved in the future due to the use of the provisions which refer to: the futility of taking into account the punishment for offences committed by a person under the age of 18, no matter when (before or after that person turned 18) the conviction for these offences took place; the problem of recognising the type of concurrence of offences which results in combining punishments; the problem of taking into account the fact the offence was repeated or committed in the conditions for recidivism, when a person had been convicted by the court of a foreign country.